

Кузнецов Віталій Володимирович,
професор спеціальної кафедри № 2
Інституту Управління державної охорони
України Київського національного
університету імені Тараса Шевченка, доктор
юридичних наук, професор

ДЕКЛАРУВАННЯ НЕДОСТОВІРНОЇ ІНФОРМАЦІЇ: СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛІЗАЦІЇ

Невирішені теоретичні проблеми кримінального права безпосередньо впливають на правозастосовну діяльність. Недосконала конструкція окремих кримінально-правових норм викликає не лише теоретичні фахові дискусії, але й стає предметом прискіпливого аналізу судових органів. У цьому контексті важливо пригадати рішення Конституційного Суду України (КСУ) у справі за конституційним поданням 47 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України «Про запобігання корупції», Кримінального кодексу України (КК) від 27 жовтня 2020 року № 13-р/2020 (ст. 366-1 КК визнано неконституційною, яка втрачає чинність з дня ухвалення КСУ цього Рішення) [1]. Вказане рішення стало предметом не тільки широкого суспільного обговорення, але й отримало значний міжнародний резонанс. Більшість з опонентів такого рішення КСУ, чомусь не згадують, що підставою появи такого висновку (в частині неконституційності ст. 366-1 КК), стали певні вади в конструкції вказаної кримінально-правової норми, про які вже зазначали науковці [2, с. 1; 3, с. 9]. Однак бачення науковців з приводу вирішення цієї проблеми є різне: від удосконалення існуючої кримінально-правової норми до декриміналізації такого діяння.

Передумовою для появи таких позицій був висновок Головного науково-експертного управління Верховної Ради України від 06.10.2014 р. на проект Закону України «Про запобігання корупції» № 5113 від 30.09.2014 р. в якому категорично була заперечена можливість встановлення кримінальної відповідальності за «декларування недостовірної інформації». Аргументи фахівців управління базувалися на таких положеннях. «По-перше, будь-який законопроект, метою якого є криміналізація нових діянь, розширення обсягу кримінальної відповідальності чи зміна передбачених законом ознак об'єктивної сторони певного злочину повинен мати серйозне наукове обґрунтування, яке наразі відсутнє. По-друге, наведення завідомо неправдивих відомостей у декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, без настання яких-небудь суспільно небезпечних наслідків само по собі не досягає рівня суспільної небезпеки, достатньої для визнання таких дій злочинами. Звільнення такої особи із займаної посади, яке може бути передбачене і без встановлення кримінальної відповідальності, є цілком достатньою мірою відповідальності за відповідні дії. По-третє,

опис забороненого діяння у тексті ст. 366-1 КК дає можливість для досить серйозних зловживань, оскільки на практиці буде неможливо відмежувати надання «завідомо неправдивих» відомостей від простої арифметичної помилки, яка може бути допущена у тексті декларації. Відтак на практиці відповідна стаття з огляду на цю обставину або не буде застосовуватись взагалі, або ж буде застосовуватись шляхом притягнення до відповідальності за будь-яку неточність у тексті декларації, що може привести до масових безпідставних порушень прав громадян» [4].

Цікаво, що КСУ у вказаному рішенні справедливо в унісон висновку Головного науково-експертного управління Верховної Ради України від 06.10.2014 визначив, що «криміналізація конкретного вчинку людини можлива за умови, якщо це відповідає, зокрема, сукупності таких критеріїв: значна (суттєва) суспільна небезпека діяння; поширення аналогічних діянь у суспільстві; неефективність інших галузевих правових засобів впливу на зазначені діяння; неможливість успішної боротьби з діянням менш репресивними методами» [1].

Хоча, далі в своєму рішенні КСУ, на нашу думку, дещо виходить за межі власних повноважень і робить вельми дискусійні висновки: «за своєю правовою природою подання суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей у декларації, а також умисне неподання декларації хоч і свідчать про порушення вимог антикорупційного законодавства, однак такі діяння не здатні заподіяти істотної шкоди фізичній чи юридичній особі, суспільству або державі в обсягах, необхідних для визнання їх суспільно небезпечними відповідно до вимог статті 11 КК України; ... мають бути підставою для інших видів юридичної відповідальності; до відповідальності за умисне неподання декларації може бути притягнуто осіб, які не можуть бути учасниками правовідносин з декларування, а тому свідомо не виконали такого обов'язку; встановлення відповідальності за декларування ... є надмірним покаранням за вчинення цих правопорушень» і підсумовує: «... законодавець не дотримав принципів справедливості та пропорційності як елементів принципу верховенства права, а отже, стаття 366-1 КК України суперечить частині першій статті 8 Основного Закону України» [1].

Тобто згадане рішення КСУ мало певне історично-наукове підґрунтя, про яке сьогодні громадськість, окремі фахівці та органи державної влади не знають, або свідомо про це замовчують.

Ми підтримуємо поновлення кримінальної відповідальності за такі діяння. Для обґрунтування такої думки наведемо такі аргументи.

По-перше, статистичні дані свідчать про тенденцію до зростання кількості облікованих фактів декларування недостовірної інформації: у 2015 р. зареєстровано 25 таких кримінальних правопорушень, у 2016 р. – 58, у 2017 р. – 1134, у 2018 р. – 1541, за 9 місяців 2019 р. – 10531. Водночас якщо у 2015 р. та 2016 р. було лише по 3 особи, вироки (постанови) щодо яких набрали законної

сили, то у 2017 р. – вже 78, а у 2018 р. – 5332 [2, с.1]. Якщо це правопорушення не містило б достатньої суспільної небезпеки, на нашу думку, то у правозастосуванні ми отримали б іншу ситуацію. Інше питання – це недостатня ефективність правоохоронних органів при розслідуванні такого кримінального правопорушення. Але це повинно вирішуватися іншим шляхом: через внесення змін до КК України та розробки відповідних криміналістичних методик розслідування кримінального правопорушення.

По-друге, існування адміністративної та дисциплінарної відповідальності за таке правопорушення не дозволяє категорично говорити про неможливість кримінальної відповідальності за таке діяння. Як відомо, законодавець має у своєму арсеналі достатні інструменти для визначення різного ступеня суспільної небезпеки такого діяння в залежності від розміру коштів, які не бути задекларовані (відповідальність за ст. 366-1 КК наставала у випадку, якщо відомості відрізнялися від достовірних на суму понад 250 прожиткових мінімумів для працездатних осіб). Наприклад, існує адміністративна (ст. 51 КУпАП) та кримінальна відповідальність (ст. 185 КК) за крадіжку майна. Тому не правильно було б говорити про скасування кримінальної відповідальності за крадіжку – і це не викликає сумнівів.

Важливим аргументом існування саме кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації є те, що це, іноді, єдиний інструмент для правоохоронних органів для того, щоб розпочати більш ґрунтовне розслідування щодо законності походження статків суб'єкта декларування. Це можна порівняти зі ст. 263 КК України, яка передбачає кримінальну відповідальність за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами. Як відомо, у судовій практиці наявні випадки, коли правоохоронці у потенційних правопорушників спочатку виявляють незаконні боєприпаси, що достатньо для складу злочину, передбаченого ч. 1 ст. 263 КК України, а вже потім починали розслідувати та документувати більш суспільно небезпечні діяння таких осіб.

Не можна погодитися з аргументом КСУ, що до відповідальності за умисне неподання декларації може бути притягнуто осіб, які не можуть бути учасниками правовідносин з декларування, а тому свідомо не виконали такого обов'язку. Мається на увазі, що близькі особи до суб'єкта декларування дезінформують його щодо відомостей про майновий стан, але при недоведенні його вини, на нашу думку, не можна говорити взагалі про кримінальну відповідальність. Якщо суб'єкт декларування знає про умисне викривлення такої інформації близькою особою і вносить ці дані в декларацію – вина його беззаперечна. Зрозуміло, що питання полягає в тому, як це довести? Очевидно, що це створює серйозні проблеми для судово-слідчої практики. Вважаємо, по-перше, доцільним удосконалити механізм заповнення такої декларації; по-друге, для

недопущення простої арифметичної помилки при заповненні декларації слід передбачити можливість прикріплення до декларації та відсилання в електронному вигляді документів, які є підставою для подання такої інформації (які, очевидно, не можуть бути публічно оприлюднені та будуть використовуватися для виключення можливості притягнення до відповідальності за механічні помилки). Наприклад, слід передбачити в ст. 46 Закону України «Про запобігання корупції» обов'язки суб'єкта декларування при заповненні декларації перевіряти інформацію тільки на підставі наданих документів від близьких та третіх осіб, а також прикріпляти до декларації та відсилати електронному вигляді документи, які є підставою для подання такої інформації. Якщо близькі особи не надають таку інформацію, то застосовується ч. 7 ст. 46 Закону України «Про запобігання корупції». Такі зміни до законодавства, на нашу думку, виключить можливість помилкового внесення суб'єктом декларування в декларацію недостовірної інформації через помилку близьких та третіх осіб.

На підставі викладеного, пропонуємо: криміналізувати в новій редакції декларування недостовірної інформації, з урахуванням накопиченого досвіду правоохоронних органів протидії цьому кримінальному правопорушенню та пропозицій науковців; слід передбачити в ст. 46 Закону України «Про запобігання корупції» від 30.09.2014 обов'язки суб'єкта декларування при заповненні декларації перевіряти інформацію тільки на підставі наданих документів від близьких та третіх осіб, а також прикріпляти до декларації та відсилати електронному вигляді документи, які є підставою для подання такої інформації.

Список використаних джерел

1. Рішення Конституційного Суду України (КСУ) у справі за конституційним поданням 47 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України «Про запобігання корупції», Кримінального кодексу України від 27 жовтня 2020 року № 13-р/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v013p710-20#Text>.

2. Черенков А.М. Розслідування декларування недостовірної інформації: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2020. 20 с.

3. Трепак В.М. Теоретико-прикладні проблеми запобігання та протидії корупції в Україні: автореф. дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2020. 36 с.

4. Висновок Головного науково-експертного управління Верховної Ради України від 06.10.2014 на проект Закону України «Про запобігання корупції» від 30.09.2014. № 5113 URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=5113&skl=8.